

1. Кожны сумленны сын свайго народу павінен быць нацыяналістам

Шматвекавая гісторыя паказвае, што з усіх светапоглядаў найбольш трывалай, а ў 20-ым стагоддзі і найбольш распаўсюджанай, з'яўляецца нацыянальная ідэя. У адрозненні ад іншых ідэяў, што дасягнулі росквіту ў адной ці ў групе краінаў, як гэта было, скажам, з класавай ідэяй, - нацыянальная ідэя, выразна сфармуляваная ў часе Вялікай французкай рэвалюцыі, ахапіла ўвесь свет і зрабіла, і працягвае рабіць на мапе найбольш моцны адбітак. Гэта тлумачыцца, на наш погляд, устойлівасцю самой нацыі, якая з'яўляецца супольнасцю людзей з агульнай тэрыторыяй, эканамічным жыццём, мовай, асаблівасцямі культуры і псіхалогіі. Нацыя для кожнага чалавека - гэта вякамі створанае біялагічна-сацыяльнае асяроддзе, дзякуючы якому ён выходзіць як асоба з канкрэтнымі нацыянальнымі рысамі.

Больш таго, з паступовым развіццём грамадства адныя класы знікаюць, іншыя нараджаюцца. Так, у сучасны перыяд з развіццём навукова-тэхнічнага прагрэсу ў многіх цывілізаваных краінах знікае пралетарыят, якому, дарэчы, марксісты-ленінцы абяцалі вялікую будучыню. А паколькі пралетарыят з'яўляецца, сапраўды, самым рэвалюцыйным класам, - дык з ягоным знікненнем пачынае затухаць і класавая барацьба, а ў сувязі з гэтым змяншаецца роля і класавай ідэі. У той самы час нацыі, а, значыць, і нацыянальная ідэя з развіццём навукова-тэхнічнага прагрэсу усё больш квітнеюць. Мала таго,

кожная з нацыяў для свайго далейшага ўсебаковага развіцця хоча мець сваю дзяржаўнасць. Бо толькі дзяржаўнасць забяспечвае рашэнне гэтых агульнанацыянальных задач, як абарона сваёй тэрыторыі і абарона нацыянальных інтарэсаў у міжнародных зносінах, недатыкальнасць правоў асобы і ейнай маёмасці, рацыянальнае выкарыстанне прыродна-эканамічных і людскіх рэсурсаў на карысць карэннага народа на дадзенай тэрыторыі, арганізацыя сацыяльнага забеспячэння насельніцтва, а таксама, што ня менш важна, атрыманне адукацыі на роднай мове, развѣццѣ нацыянальнай мовы і культуры, прыняцце законаў у справе падтрымкі грамадскага парадку з улікам нацыянальных традыцыяў і адвечнай псіхалогіі канкрэтнага народа. Менавіта таму без існавання сваёй нацыянальнай дзяржавы нельга дабіцца захавання ў поўнай меры правоў прадстаўнікам той ці іншай нацыі як асобам. Без гэткай дзяржавы яны заўжды будуць урэзанымі і абцягнутымі. І наадварот, пры наяўнасці сваёй нацыянальнай дзяржавы можна забяспечыць рацыянальныя адносіны паміж уладамі і людзьмі. Толькі нацыянальная дзяржава з'яўляецца роднай маці, а не мачыхай свайму народу, а таму аб'ектыўна зацікаўлена ва ўстанаўленні шчыта (захаванні правоў і свабоды чалавека), які б прыкрыў кожнага яе грамадзяніна ад замаху чыноўнікаў на яго годнасць. Прычым, нацыянальная дзяржава аб'ектыўна зацікаўлена ў захаванні правоў і свабоды не толькі тых прадстаўнікоў сваёй нацыі, якія жывуць на яе тэрыторыі і з'яўляюцца яе грамадзянамі, але і тых, хто пражывае на тэрыторыі іншых дзяржаў. Менавіта таму з адраджэннем Ізраіля становішча габрэяў значна палепшылася і ў іншых краінах. У іх з'явілася маці-абаронца. А тыя народы, якія яшчэ ня маюць сваёй нацыянальнай дзяржавы, імкнуцца яе мець. І зусім ненармальным трэба лічыць становішча, у якое сёння ставіць беларускі народ былы яго прэзідэнт А.

Лукашэнка, імкнучыся аб`яднаць Рэспубліку Беларусь з Расейскай Федэрацыяй у адну дзяржаву. Многія з расійскіх палітыкаў у адносінах правоў беларусаў засталіся на ўзроўні кацярынінскіх і мікалаеўскіх часоў. Беларусы яны нават не лічаць за нацыю. У некаторых з іх стала звычайным гаварыць: “Усе мы рускія”. Ім і ў галаву не прыходзіць, што гэтым яны зневажаюць дзесяцімільённы народ, які, паводле ўсіх міжнародных пагадненняў, мае права мець і мае сваю дзяржаву. І калі сёння паўстала пагроза перад беларускім народам страціць гэтае права, на абарону яго павінны падняцца беларусы ўсяго свету, незалежна ад месца іх жыхарства.

Развіццё нацыянальнай ідэі з`яўляецца галоўнай прычынай развалу Аўстра-Венгерскай ды Вялікабрытанскай імперыяў у першай палове 20-га стагоддзя, а ў сучасны момант - Савецкага Саюзу, Чэхаславацкай і Югаславіі на незалежныя дзяржавы. З гэтай прычыны ідзе барацьба валійцаў і шатландцаў за аўтаномію ў складзе Англіі, а чачэнцаў - за аддзяленне ад Расійскай Федэрацыі.

Гісторыя сведчыць, што не бывае паўнаўладнага саюзу народаў (нацыяў) у адной дзяржаве. І на гэта звяртаў увагу яшчэ вялікі нямецкі філосаф Эмануіл Кант, гаворачы ў сваім артыкуле “Да вечнага міру” аб саюзе народаў, што саюз народаў “...не павінен быць дзяржавай народаў. Апошняя азначала б супярэчнасць, бо ўсялякая дзяржава ўяўляе сабою адносіны вышэйшага (заканатворцы) да ніжэйшага (падпарадкаванага, г.зн., народа), многія народы ў дзяржаве стварылі б толькі адзін народ, што супярэчыць перадумове”.

У многанацыянальнай дзяржаве заўжды ёсць тытульная нацыя, якая хоча падпарадкаваць сабе іншыя нацыі і зрабіць іх падобнымі да сябе. І гэта выразна бачна на прыкладзе Савецкага Саюза, дзе нацыянальныя адносіны, дарэчы, як і адносіны ў іншых грамадскіх сферах, рэгуляваліся адміністрацыйна-каманднымі

метадамі, што не дазваляла нацыям мець свой твар. У развіцці культураў народаў Савецкага Саюзу на першы план выступаў нейкі сацыялістычны змест, які з цягам часу стаў патрабаваць і адной формы ягонага адлюстравання.

Таму заклік развіваць культуру “нацыянальную формай і сацыялістычную зместам” быў проста прапагандысцкім. На практыцы многія народы, у тым ліку і беларускі, пачалі губляць і нацыянальную форму сваёй культуры. Гэта перадусім датычыла беларускай мовы, якая, паводле трапнага выразу Івана Мележа, з’яўляецца найвялікшым народным скарбам. “ Той, хто не паважае родную мову, - пісаў ён, - не паважае роднага народу”. Руская мова са сродку міжнацыянальных зносінаў усё больш ператваралася ў дамінуючую на ўсёй тэрыторыі Савецкага Саюзу ды пачала выцясняць нацыянальныя мовы іншых народаў.

Натуральна, што ў прыгнечаных нацыяў гэткае палітыка выклікае павышанае праяўленне інстынctu самазахавання, у іх абвастраецца пачуццё нацыянальнай годнасці (нацыяналізм), і яны пачынаюць весці барацьбу за незалежнасць. Пры гэтым, як паказаў у сваім артыкуле “Рабочы стан пануючых і прыгвалчаных нацыяў” Язэп Лёсік на прыкладзе Вялікабрытанскай імперыі, “ у змаганні прыгвалчанай нацыі за сваю нацыянальную незалежнасць інтарэсы ўсіх пластоў насельніцтва супадаюць, і супрацоўніцтва ў гэтым кірунку ня толькі магчыма, але і патрэбна”. Лёсік падкрэсліваў, што “ ў дзяржаўнай незалежнасці сваёй нацыі зацікаўлены ўсе станы нацыі, і толькі дружнаю і супольнаю працай іх магчыма вызваліць з-пад нацыянальнага, а значыць, і эканамічнага прыгвалчэння”. Разам з тым, разглядаючы міжнацыянальныя адносіны ў Расійскай імперыі, аўтар вышэйназванага артыкулу адзначае, што “расійская палітыка цэнтрызму і абмаскальвання была карысна ўсім станам вялікарускай нацыі, пра што нават самая ідэявая вялікаруская інтэлігенцыя на справе выявіла сябе самым

заядлым ворагам нацыянальнага руху”. І з гэтага Лёсік робіць выснову, што “працоўны народ па моцы свайго сацыяльнага стану павінен і мусіць быць нацыянальным і поруч са ўсімі станамі сваёй нацыі борэцца за дзяржаўную і культурна-нацыянальную самабытнасць свайго народу”. На думку аўтара, гэта дыктуецца інтарэсамі эканамічнага існавання працоўнага народу. “Разлучэння тут быць не павінна, а хто думае іначай (а, дарэчы, і сёння шмат хто думае іначай - **С. Ш.**), той несвядома для сябе становіцца ворагам таго, каго маніцца бараніць”, - сцвярджае вялікі сын беларускага народу Язэп Лёсік, імя якога, на жаль, пакуль што не ўвекавечана ў Беларусі, за дзяржаўную незалежнасць якой ён змагаўся праз усё жыццё.

* * *

Але зусім інакш разумелі вырашэнне нацыянальнага пытання марксісты-ленінцы, якія заўжды лічылі сябе інтэрнацыяналістамі. Ужо “Маніфест” першай у свеце кампартыі пачынаецца паведамленнем аб тым, што па Еўропе блукае “прывід камунізму”, які не прызнае ніякіх дзяржаўных межаў. Менавіта з тых часоў галоўным лозунгам марксісцкага вучэння стаў “Пралетарыі ўсіх краінаў, яднайцеся!”, каторым заканчваецца той самы “Маніфест”. Чырвонаю ніткаю праходзіў гэты лозунг і праз праграмы ўсіх трох Інтэрнацыяналаў, якія сваімі арганізацыйнымі формамі ўяўлялі, па сутнасці, адзіную сусветную камуністычную партыю.

Будучы крайнімі радыкаламі пры ацэнцы грамадскіх з’яў і аддаючы перавагу класавым інтарэсам перад нацыянальнымі, стваральнікі марксісцка-ленінскага вучэння вельмі перадузята ставіліся да самога паняцця “нацыяналізм”, які, на іхнюю думку, азначае не ўсведамленне той ці іншай нацыяй сваёй годнасці, а самаўзвышэнне адной нацыі над іншымі. А таму

“нацыяналізм” яны супрацьпастаўлялі “інтэрнацыяналізму”, які з’яўляецца ўсведамленнем пралетарыятам кожнай нацыі агульнасці сваіх інтарэсаў. Інтэрнацыяналізм абвешчае роўнасць і салідарнасць усіх нацыяў і народаў.

Гэткім чынам, нацыяналізм, на думку марксістаў-ленінцаў, ёсць буржуазная ідэалогія, скіраваная на распальванне нацыянальнай варажасці і расавай нянавісці, у той час, як інтэрнацыяналізм ёсць уласцівы толькі рабочаму класу. У сваёй працы “Крытычныя нататкі да нацыянальнага пытання” Уладзімір Ульянаў (Ленін) пісаў: “Буржуазны нацыяналізм і пралетарскі інтэрнацыяналізм - вось два непрымірыма-варожыя лозунгі, каторыя адпавядаюць двум вялікім класавым лагерам усяго капіталістычнага свету і адлюстроўваюць дзве палітыкі (больш таго, і два светаадчуванні - **С. Ш.**) у нацыянальным пытанні”. Менавіта класавы падыход і рэвалюцыйная мэтазгоднасць, а не нацыянальныя інтарэсы, ставіліся на першае месца і пры рэалізацыі бальшавікамі на практыцы абвешчанага Леніным лозунга аб праве нацыі на самавызначэнне. Так, у рэзалюцыі “Таронінскай нарады” (1913 г.) гаварылася: “...пытанне аб праве нацыяў на самавызначэнне (інакш кажучы, забяспечанне Канстытуцыяй дзяржавы цалкам свабоднага і дэмакратычнага пытання аб аддзяленні) недаравальна змешваць з пытаннем аб мэтазгоднасці аддзялення той ці іншай нацыі. Гэтае апошняе пытанне сацыял-дэмакратычная партыя павінна вырашаць у кожным асобным выпадку выключна самастойна з пункту гледжання інтарэсаў усяго грамадскага развіцця і інтарэсаў класовай барацьбы за сацыялізм”. Ды і быў абвешчаны названы лозунг хутчэй як прапагандысцкі “ў сувязі з чарнасоценым вялікарускім нацыяналізмам, які... спаганіў справу нацыянальнага сумеснага жыцця”. У лісце да С. Шаўмяна Ленін прама гаворыць: “Аддзяленне ёсць зусім наш план. Аддзяленне мы зусім не прапаведуем. Увогуле, мы супраць аддзялення”. Менавіта таму ні ў

воднай Савецкай Канстытуцыі не было механізму рэалізацыі гэтага права саюзных рэспублікаў - яно толькі дэкларавалася. Што датычыць практыкі, дык трыгедыю ў вырашэнні нацыянальнага пытання ўзмацняла яшчэ і тое, што ў першым савецкім урадзе наркамат па нацыянальных пытаннях, а пазней партыю і краіну, узначаліў Іосіф Джугашвілі (Сталін), які, на думку Льва Бранштэйна (Троцкага), быў складам розуму ўпартым эмпірыкам, пазбаўленым творчага ўяўлення. Менавіта Сталін падтрымаў на Пленуме ЦК РКП(б) 24 снежня 1919 года кіраўніцтва Паўночна-Заходняга абкома РКП (б), якое было супраць абвяшчэння Беларусі самастойнай рэспублікай. І толькі неабходнасць абароны заваёваў Кастрычніцкай рэвалюцыі падштурхнула бальшавікоў на стварэнне вакол Расіі ланцуга савецкіх рэспублік. Менавіта з гэтай мэтай, а не дзеля працвітання народаў, як гэта сцвярджалася пазней у афіцыйнай гісторыі, да канца 1918 года былі створаныя Эстонская, Латвійская і Літоўская рэспублікі, а годам раней - Украінская. Затрыманне ж стварэння Беларускай рэспублікі тлумачыцца тым, што ЦК РКП(б) спадзяваўся на сацыялістычную рэвалюцыю ў Польшчы. І калі б яна адбылася, дык Беларусь як дзяржава не спатрэбілася б для прыкрыцця Савецкай Расіі з захаду. Але паколькі сацыялістычная рэвалюцыя ў Польшчы не адбылася, і была патрэбная альтэрнатыва створанай напачатку 1918 года без удзелу бальшавікоў БНР, - вось і давялося ноччу з 1 на 2 студзеня 1919 года хуценька прымаць пастанову аб утварэнні БССР. Пры стварэнні ў 1922 годзе СССР Сталін прытрымліваўся больш жорсткай цэнтралізацыі, прапанаваўшы гэтак званую "аўтанамізацыю", а ў сакавіку 1929 года наогул вылучыў тэорыю зліцця ўсіх нацыяў у адну, што ажыццяўлялася ў наступныя гады. І ўсіх тых, хто гэтаму прэрэчыў, называлі нацыяналістамі ды рэпрэсавалі.

Нацыяналізм, лічылі бальшавікі, праяўляецца і як вялікадзяржаўны шавінізм, і як адкрыты фашысцкі нацызм,

а таксама і як мясцовы нацыяналізм прыгнечанай нацыі, каторая імкнецца да сваёй замкнутасці і не давярае іншым нацыям. Праўда, бываюць перыяды, калі марксісты-ленінцы прызнаюць праяўленне нацыяналізму гістарычна-неабходнай з'явай - гэта ў час нацыянальна-вызваленчых рухаў нацыяў за сваю незалежнасць.

У сапраўднасці ж, па-першае, калі ёсць нацыя, дык ёсць і нацыяналізм, бо бяз поўнага ўсведамлення сваёй годнасці, без праяўлення цэлай сукупнасці рэакцыяў на знешнія і ўнутраныя падзеі, каторыя праяўляюцца ня толькі ў часе нацыянальна-вызваленчых рухаў, але і штодзённа, - нацыя існаваць ня можа. "Нацыя, - пісаў рускі філосаф Мікалай Бярдзяеў, - ёсць дынамічная субстанцыя, а не гістарычная функцыя, якая праходзіць, яна каранямі сваімі ўрастае ў таемную глыбіню жыцця. Нацыянальнасць ёсць станоўчае ўзбагачэнне быцця, і за яе трэба змагацца, як за каштоўнасць. Нацыянальная еднасць больш глыбокая, чым еднасць класаў, партыяў і ўсіх іншых гістарычных фармацыяў у жыцці народаў, якія праходзяць. Кожны народ змагаецца за сваю культуру і за вышэйшае жыццё ў атмасферы нацыянальнай кругавой парукі". Таму нацыяналізм - гэта неабходная ўласцівасць кожнай нацыі, якая жыве паўнаважным жыццём.

Кожны чалавек лічыць сябе прыналежным да якойсьці нацыі, і калі ён сумленны чалавек, дык і ганарыцца тым. Менавіта на гэтай падставе вядомы нямецкі філосаф Артур Шапэнгаўэр лічыў, што самы распаўсюджаны від гонару - нацыянальны гонар.

Па-другое, нельга супрацьпастаўляць рух за сацыяльнае паляпшэнне нацыянальным адносінам. Бо, як правільна падкрэсліваў у сваёй працы "Інтэлігенцыя і сацыялізм" Аўгуст Бебель, "работнік праводзіць сваё жыццё і змаганне за лепшыя варункі жыцця ў тым краі, дзе нарадзіўся, дзе гадаваўся, мову ды звычаі якога ён ведае, ва ўмовах якога жыве, - ён толькі хоча перарабіць гэтыя варункі паводле сваіх ідэяў". Гаворачы аб адносінах у

дадзеным выпадку сацыялістычнага руху да нацыі, Бебель кажа, што “мы ня хочам змешвацца ў агульную міжнародную кашу”. І далей задае пытанне: “Дзеля чаго мы маем выракацца сваёй народнасці, нашай мовы, нашых звычаяў?” І зусім іншая справа, калі замест поўнага ўсведамлення сваёй годнасці нацыя захворвае на самаўзвышэнне над іншымі нацыямі. Тады, сапраўды, ейны нацыяналізм пераходзіць у гэтакія пачварныя формы, як вялікадзяржаўны шавінізм і нават у адкрыты фашыстоўскі нацызм.

Па-трэцяе, усякая паважаючая сябе нацыя, калі яна не захварэла на вялікадзяржаўны шавінізм, абавязкова паважае годнасць і роўныя правы іншых нацыяў, а гэта значыць, што ёй адначасова ўласцівыя і нацыяналізм, і інтэрнацыяналізм у здаровым сэнсе гэтых пачуццяў. І тут няма ніякага парадоксу. Нацыяналізм і інтэрнацыяналізм нельга супрацьпастаўляць адзін аднаму. Яны знаходзяцца ў дыялектычнай сувязі. Бяз поўнага ўсведамлення сваёй нацыянальнай годнасці (нацыяналізму) нацыя ня можа паважаць правы і годнасць іншых нацыяў. У той самы час без павагі правоў і годнасці іншых нацыяў (інтэрнацыяналізму) нацыяналізм прымае пачварныя формы вялікадзяржаўнага шавінізму і нацызму.

Але і інтэрнацыяналізм (прызнанне за іншымі нацыямі роўных правоў, салідарнасць і супрацоўніцтва паміж нацыямі) таксама можа праяўляцца ў звыродлівай форме, пры якой інтарэсы карэннай нацыі прыносяцца ў ахвяру нейкай агульнай мэце ўсіх або многіх іншых нацыяў, як гэта імкнуліся рабіць і робяць марксісты-ленінцы. Робіць гэта і Аляксандр Лукашэнка. Ён зневажае годнасць беларускага народа, ганьбіць ягоную мову і, наогул, хоча ў мэтах задавальнення сваіх уладальных амбіцыяў далучыць Рэспубліку Беларусь да Расійскай Федэрацыі. І вось, каб гэтага не адбылося, беларускі народ павінен усведамляць сваю нацыянальную годнасць, быць нацыяналістам і берагчы незалежнасць сваёй дзяржавы, у

барацьбе за якую аддалі сваё жыццё мільёны нашых суайчыннікаў. Гісторыя паказвае, што без усведамлення нацыянальнай годнасці псіхалогія народу, нягледзячы на такія ягоныя станоўчыя рысы, як працаздольнасць, талерантнасць ды іншыя, - стаецца псіхалогіяй рабоў, якіх вельмі лёгка прымусіць працаваць на прадстаўнікоў іншага народу. На жаль, з-за сістэматычнага знішчэння найбольш нацыянальна свядомай часткі насельніцтва ў беларусаў недастаткова сфармаваўся нацыянальны гонар. І спатрэбіцца яшчэ пэўны час, пакуль беларускі народ у асноўнай сваёй масе ўсвядоміць сваю нацыянальную годнасць. Калі гэтага не адбудзецца, дык аб'яднанне Беларусі з Расіяй можа прывесці да знікнення беларусаў як этнасу. Справа ў тым, што раней пры ўсіх імкненнях як польскага, так і расійскага шавінізму зліквідаваць беларусаў як нацыю, гэтага зрабіць было немагчыма, бо галоўная частка беларускага насельніцтва жыла ў вёсцы, якая на працягу стагоддзяў і захоўвала нацыянальную мову, звычаі і традыцыі народа. Сёння беларуская вёска ў значнай ступені разбурана, а горад вельмі лёгка паддаецца ўціску ўладаў і губляе свой нацыянальны твар (мову, песні, абрады...). Таму ўсяму беларускаму народу, незалежна ад сацыяльнага становішча і веравызнання ягоных прадстаўнікоў, трэба, як гэта падкрэсліваў Язэп Лёсік, аб'яднацца і супрацьпаставіць цемрашальскім намерам А. Лукашэнкі свой сцвярджалны лозунг, у каторым зліліся ў адно і паганскае закліканне, і хрысціянская малітва, і заклік ужо да сённяшняга пакалення падняцца на барацьбу за незалежнасць Радзімы.

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!